

Κακοποίηση παιδιών σε ιδρύματα φιλοξενίας

Η σεξουαλική κακοποίηση παιδιών σε ιδρύματα είναι κάτι που έχει ανιχνευτεί κατ' επανάληψη, σε ανεπτυγμένες χώρες (Αγγλία, Ιρλανδία, Καναδάς, ΗΠΑ), οι οποίες εφαρμόζουν εδώ και δεκαετίες αποτελεσματικά συστήματα ανίχνευσης, καταγγελιών, αντιμετώπισης και παρέμβασης. Παρότι δεν έχουμε αυτή τη στιγμή κάποια επίσημα στατιστικά στοιχεία για τη χώρα μας, δεν μπορούμε να συμπεράνουμε ότι δεν συμβαίνει, επειδή απλά και μόνο δεν ακούγεται. Η παιδική σεξουαλική κακοποίηση είναι ούτως ή άλλως πολύ αποσιωπημένο φαινόμενο στη χώρα μας, πόσο δε, όταν συμβαίνει σε ιδρύματα ή σε παιδιά με ειδικές ανάγκες, που είναι πιο ευάλωτοι πληθυσμοί.

Η σεξουαλική κακοποίηση των παιδιών μπορεί να προέρχεται από **άλλα παιδιά μέσα ή έξω από το ίδρυμα**, όπως επίσης και **από ενήλικους μέσα ή έξω από το ίδρυμα**, καθώς επίσης (όπως έχουν δείξει περιστατικά που έχουν ερευνηθεί στο εξωτερικό), ενίοτε και **από ανάδοχες οικογένειες**.

Σχετικά με την κακοποίησης από συνομιλήκους, προηγούμενες αρνητικές εμπειρίες των φιλοξενούμενων παιδιών, π.χ. κακοποίηση στην αρχική οικογένεια, παραμέληση ή εγκατάλειψη, τα καθιστά πιο **ευάλωτα** στη θυματοποίηση από μεγαλύτερα παιδιά ή συνομιλήκους. Μέρος αυτής της θυματοποίησης μπορεί να είναι η σεξουαλική παρενόχληση (η αυξημένη πιθανότητα αυτής της αναπαραγωγής της θυματοποίησης από συνομιλήκους έχει επιβεβαιωθεί ερευνητικά). Είναι σημαντική η ψυχολογική και κοινωνικο-συναισθηματική στήριξη κι **ενημέρωση** για τις μορφές **βίας μεταξύ συνομιλήκων** (οι οποίες περιλαμβάνουν και τη σεξουαλική) σε όλα τα παιδιά στα ιδρύματα, ώστε να αναγνωρίζουν τη βία και να αναπτύσσουν ισχυρό αυτοσυναίσθημα, ώστε να μπορούν να πουν «όχι» στους συνομιλήκους, να μην υποκύπτουν.

Άλλες φορές οι προηγούμενες αρνητικές εμπειρίες των παιδιών αυξάνουν τις πιθανότητες να δράσουν εκείνα κακοποιητικά προς άλλα μικρότερα παιδιά, είτε λεκτικά, είτε με εκφοβισμό, απειλές, ξύλο, γελοιοποίηση, ενώ μία από τις συνέπειες της σεξουαλικής κακοποίησης παιδιών από ενήλικους μπορεί να είναι η **αναπαραγωγή του σεξουαλικού τραύματος (acting out) προς μικρότερα παιδιά**. Για αυτό είναι σημαντικό να υπάρχει ειδικός θεραπευτής, που θα μπορεί να το αναγνωρίσει, να το διαχειριστεί και να βοηθήσει το παιδί-θύτη θεραπευτικά, πριν παγιωθεί αυτή συμπεριφορά. Προσοχή: το acting out δεν συμβαίνει συχνά (δυστυχώς υπάρχουν διάφορες αντιλήψεις που πλανώνται σε κάποιους επαγγελματίες, ότι «δε θέλουμε στο χώρο μας σεξουαλικά κακοποιημένα παιδιά, θα μας διαφθείρουν τα υπόλοιπα!»). Πρέπει το προσωπικό να γνωρίζει καλά το φαινόμενο εκφοβισμού μεταξύ παιδιών, να μπορεί να το διαχειριστεί, και να υπάρχει υπεύθυνος θεραπευτής στον οποίο μπορούν να απευθύνονται τα παιδιά, **ως σημείο αναφοράς**, και ο οποίος θα παρεμβαίνει αποτελεσματικά, με πρώτη προτεραιότητα την προστασία του θύματος. Ο υπεύθυνος θεραπευτής θα πρέπει να έχει ενημερώσει πρώτα τα παιδιά τι είναι αυτό το φαινόμενο, ποιες μορφές έχει και να τα ενθαρρύνει να έρθουν να μιλήσουν, αν τους συμβεί κάτι τέτοιο. Αλλιώς, είναι δύσκολο να έρθουν να μιλήσουν από μόνα τους.

ΑΝ το παιδί φτάσει να καταγγείλει την σεξουαλική κακοποίηση, είτε

προέρχεται από άλλα παιδιά είτε από ενήλικους, έχει διαπιστωθεί ότι το προσωπικό θα αντιδράσει, ανάλογα με την **εκπαίδευση** που του έχει δοθεί, το **βαθμό ευαισθητοποίησης** και τις συγκεκριμένες **οδηγίες** που του έχουν δοθεί ως **πρωτόκολλο** από τις κρατικές υπηρεσίες για την αντιμετώπιση αυτών των περιστατικών, όπως επίσης και την προσωπική του καλλιέργεια και ιδιοσυγκρασία. Στα τρία πρώτα θεωρώ ότι στη χώρα μας βρισκόμαστε σε μηδενικό σημείο. Η σεξουαλική κακοποίηση είναι κάτι που δεν αναφέρεται σχεδόν σε καμία εκπαίδευση και το προσωπικό συχνά είτε δεν το αναγνωρίζει, είτε δεν μπορεί να το διαχειριστεί. Επίσης, στην παιδεία της ελληνικής κοινωνίας μας, η παιδική σεξουαλική κακοποίηση αποτελεί πολύ ισχυρό ταμπού, συνδεδεμένο με έντονο φόβο και αποστροφή και όταν τελικά κάτι «σκάει» δημοσίως αντιμετωπίζεται συχνά με **έλλειψη ψυχραιμίας**. Τα παιδιά διαισθάνονται πολύ καλά όλες τις άμυνές μας και τη δυσκολία να το διαχειριστούμε. Σε συνδυασμό με τις απειλές που δέχονται, αν μιλήσουν, το φόβο και τη ντροπή που συχνά νιώθουν και το ότι συνήθως δε γνωρίζουν τι να κάνουν, δεν θα πρέπει να μας εκπλήσσει ότι η συντριπτική πλειοψηφία των παιδιών δε λέει τίποτα κι εμείς συνεχίζουμε την απατηλή εντύπωση ότι η σεξουαλική κακοποίηση συμβαίνει μόνο στις άλλες χώρες!

Το παιδί που κακοποιείται στο ίδρυμα ίσως αισθάνεται ακόμη πιο αδύναμο και φοβισμένο από το παιδί που κακοποιείται σε οικογένεια, καθώς ίσως νιώθει ότι το ίδρυμα, μετά την αποτυχία της αρχικής οικογένειας να το φροντίσει, είναι η τελευταία του επιλογή. Ίσως επίσης νιώθει τη φροντίδα του ιδρύματος ως ακόμη πιο **ισχυρή μορφή εξουσίας**, γιατί αντιπροσωπεύει το «κράτος». Οπότε, αν π.χ. κακοποιείται από επαγγελματία του ιδρύματος, που είναι «απεσταλμένος» του κράτους, πώς θα μπορέσει ένα παιδί να αντιταχθεί σε αυτόν, με το να αποκαλύψει την κακοποίηση και να μιλήσει πού;

Από την άλλη μεριά, το παιδί στην οικογένεια επιβαρύνεται με άλλου είδους αναστολές να μην αποκαλύψει, που έχουν να κάνουν περισσότερο με **ενοχές απέναντι σε εκείνους που το φροντίζουν**. Παιδιά που έχουν παραμεληθεί, που έχουν έντονη την ανάγκη για προσοχή, είναι πολύ ευάλωτα για κακοποίηση από παιδόφιλους, που θα χρησιμοποιήσουν την ανάγκη τους για προσοχή και ενδιαφέρον, ώστε να χτίσουν σιγά σιγά μια μυστική, «εμπιστευτική», «αποκλειστική» σχέση, στην οποία θα μπορούν να εκμεταλλεύονται το παιδί.

Αναφέρθηκα πριν την κακοποίηση παιδιών από άλλα παιδιά. Τι γίνεται στην περίπτωση κακοποίησης, από ενήλικες, εντός του χώρου του ιδρύματος; Η διεθνής εμπειρία δείχνει ότι οι παιδόφιλοι επιδιώκουν να προσληφθούν σε χώρους, όπου υπάρχουν παιδιά, σχολεία, βρεφονηπιακούς σταθμούς, κατασκηνώσεις, αθλητικοί σύλλογοι, ιδρύματα, αλλά και ως εθελοντές. Ένα καθαρό ποινικό μητρώο δεν είναι αρκετό για να εγγυηθεί ότι το άτομο που προσλαμβάνεται είναι ασφαλές για τα παιδιά. Θα πρέπει τα Υπουργεία Υγείας και Παιδείας να λάβουν σοβαρά υπόψη τους αυτόν τον παράγοντα, εισάγοντας πολύ αυστηρά κριτήρια στην επιλογή προσωπικού, άμισθου ή έμμισθου, που έρχονται σε επαφή με παιδιά (ιδιαίτερα με ευάλωτα παιδιά σε ιδρύματα), όπως γίνεται στο εξωτερικό. Θα πρέπει οι επαγγελματίες στους χώρους αυτούς να λειτουργούν βάσει σαφών και αυστηρών κανόνων καλής πρακτικής (όπως για παράδειγμα: «οι πόρτες σε οποιοδήποτε χώρο συνευρίσκονται επαγγελματίας/ες με παιδιά είναι ΠΑΝΤΑ ανοιχτές» ή «το

πλύσιμο του παιδιού από τον επαγγελματία γίνεται πάντα με σφουγγάρι, όχι απευθείας επαφή χεριού με σώμα», «δεν απομονώνεται ένας επαγγελματίας μόνος με παιδιά, ή με ένα παιδί, πάντα υπάρχει και κάποιος άλλος στον γύρο χώρο»), οι οποίες παρεμποδίζουν τον επιτήδειο να αναπτύξει παιδοφιλική δράση. Θα πρέπει επίσης όλοι οι επαγγελματίες σε τέτοιους χώρους, ιδιαίτερα τα ανώτερα στελέχη και οι επιθεωρητές, να είναι εκπαιδευμένοι για τους τρόπους διάκρισης πιθανών στοιχείων της συμπεριφοράς ενός παιδόφιλου, (π.χ. επιδιώκει συνεχή επαφή και παρέα με παιδιά, παρά με ενήλικες, επιδιώκει παρέα με τα παιδιά ακόμη και πέρα των καθηκόντων του, κάποιες φορές εμφανίζεται ως υπερβολικά καλός «μαθητοπατέρας», επικεντρώνει το ενδιαφέρον του σε σημείο εμμονής στο τι κάνουν συγκεκριμένα παιδιά, επιδιώκει επίμονα τη φωτογράφιση παιδιών, ακόμη και με «αθώο» τρόπο κλπ...) Πόσοι όμως από τους απασχολούμενους με παιδιά στην Ελλάδα έχουν εκπαιδευτεί σχετικά με την πρόληψη της παιδικής σεξουαλικής κακοποίησης;

Θεωρώ ότι, όπως για παράδειγμα συμβαίνει στην Αγγλία, είναι απολύτως απαραίτητο και πολύτιμο το έργο **ανεξάρτητου εξειδικευμένου φορέα, που ασχολείται ειδικά με την προάσπιση των δικαιωμάτων των παιδιών, που φιλοξενούνται σε ιδρύματα, ιδιωτικά ή δημόσια, ειδικών αναγκών και μη.** Ο στόχος του εξειδικευμένου αυτού φορέα περιλαμβάνει, μέσω τακτικών επισκέψεων, να μπορούν να παιδιά να μιλήσουν εμπιστευτικά σε κάποιον, που ΔΕΝ σχετίζεται με το ίδρυμα, για τα προβλήματα και τις ανάγκες τους. Οι επαγγελματίες επισκέπτες πρέπει επίσης να είναι ειδικά εκπαιδευμένοι στην επικοινωνία με παιδιά με ειδικές ανάγκες, αλλά και στην ανίχνευση, εκπαίδευση κι ενημέρωση παιδιών και προσωπικού για την παιδική κακοποίηση. Ο φορέας αυτός μπορεί να ενημερώνει τα παιδιά και θα συζητά μαζί τους και ομαδικά και ατομικά, κατά τη διάρκεια των επισκέψεων, ΧΩΡΙΣ την παρουσία των λειτουργών του ιδρύματος. Θα πρέπει να διαθέτει τηλεφωνική γραμμή για να ακούει τα παράπονα των παιδιών, ενώ θα πρέπει να δίνεται ιδιωτικός χώρος στα παιδιά να μιλούν στο τηλέφωνο, χωρίς να παρακολουθούνται από το προσωπικό του ιδρύματος.

Χρειάζεται επίσης μεγαλύτερος αριθμός επαγγελματιών, ώστε να υπάρχει η δυνατότητα ταυτόχρονης παρουσίας τους στο χώρο. Χρειάζεται ενημέρωση όλων των επαγγελματιών σε ιδρύματα για το φαινόμενο της παιδικής κακοποίησης (χωρίς όμως η ενημέρωση να σημαίνει απαραίτητα ότι ο παιδόφιλος θα αναχαιτιστεί από τις κακοποιητικές προθέσεις του), χρειάζεται **αυξημένη εποπτεία.** Πολύ σημαντικό θεωρώ ότι είναι ο ανεξάρτητος φορέας να παρέχει υπηρεσίες στήριξης και καθοδήγησης στον επαγγελματία που βλέπει κάτι αρνητικό στο χώρο του από συνάδελφο και δεν γνωρίζει πώς να το διαχειριστεί. Βρίσκεται σε πολύ δύσκολη θέση, καθώς μπορεί να μην έχει αποδείξεις, το παιδί μπορεί να συγκαλύψει από φόβο ή ντροπή, και ο επαγγελματίας μπορεί να κατηγορηθεί εν τέλει για συκοφαντία. Πρέπει να υπάρχει **εμπιστευτική υπηρεσία στήριξης των επαγγελματιών** σε ιδρύματα.

Επίσης, δεν θα πρέπει σε καμία περίπτωση να επαναπροσλαμβάνονται σε χώρους, όπου υπάρχουν παιδιά, άτομα που έχουν καταδικαστεί για εγκλήματα σχετικά με την παιδοφιλία και παιδική πορνογραφία. Ακόμη και στις περιπτώσεις προγραμμάτων συστηματικής θεραπευτικής παρέμβασης σε παιδόφιλους στις φυλακές του εξωτερικού, ένα σημαντικό μέρος υποτροπιάζει

μετά την αποφυλάκισή του. Αντίστοιχα προγράμματα στη χώρα μας είναι σχεδόν ανύπαρκτα, με τεράστιες πιθανότητες η διαταραχή να συνεχιστεί και μετά την αποφυλάκιση. Παραδόξως, η συμμετοχή σε διαδικτυακή παιδική πορνογραφία επαγγελματιών που εργάζονται σε χώρους με παιδιά έχει λειτουργήσει στο παρελθόν θετικά ως προς να ανιχνευτεί η δράση τους ηλεκτρονικά και να απομακρυνθούν προληπτικά από τους χώρους εργασίας τους, ακόμη κι αν δεν έχουν υπάρξει καταγγελίες για κακοποίηση παιδιών εκεί . Αν και εδώ υπάρχει διαφωνία μεταξύ ειδικών σχετικά με το πόσο ο εθισμένος στην παιδική πορνογραφία προχωρά σε παιδοφιλική συμπεριφορά και κακοποίηση παιδιών, προσωπικά πιστεύω ότι τα δύο σχετίζονται άμεσα, είναι απλά διαφορετικές διαβαθμίσεις της παιδοφιλικής διαταραχής κι εν πάσει περιπτώσει, πρέπει να γίνεται απομάκρυνση άμεσα, δεν είναι να πειραματιζόμαστε εις βάρος των παιδιών. Από την άλλη μεριά, προξενεί ενδιαφέρον, πόσες περισσότερες αποκαλύψεις γίνονται για άτομα υπεράνω υποψίας, σχετικά με συμμετοχή σε παιδική πορνογραφία στο διαδίκτυο, σε σχέση με αποκαλύψεις κακοποίησης κατευθείαν από τα παιδιά-θύματα, ή από άλλους ενήλικες παρατηρητές, οι οποίες είναι πολύ λιγότερες.

Πρεκατέ Βικτωρία, 1 Ιούνιος 2010

Μέντορας για την παιδική Προστασία κι Ευημερία